ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/ № 4. 3-4

Termiz – 2025

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 19-oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.12.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.10.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.10.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

UMURQULOV BEKPO‘LAT
Badiiy nutq va uning shakllanish asoslari 7

IBRAGIMOV YULDASH MATKARIMOVICH
Qoraqalpog‘iston o‘zbek shevalari leksikasi tadqiqi masalasi 13

ШАРИФ ЁКУБОВ
Девони Фоний ғазалларидаги Бесутун атамасининг таҳлили 13

SHUKUROV RAHMATILLO
Qadimgi davr manbalarida Farg‘ona vodiysi toponimiyasi tahlili 19

AHMEDOV HAKIM YARASHEVICH
Xalq dostonlarida frazeologik birliklarning uslubiy tavsifi 23

AMONTURDIYEV NURALI RASHIDOVICH
O‘zbek tili etnografizmlar tizimida motivlashuv masalasi 26

ISMOILOV XURMATILLO TO‘LQINJON O‘G‘LI
Paralingvistik haqoratlar va ularni verballashtirish masalasiga doir 30

USMONOVA SHAHODAT
Publitsistik matn tarjimasida pragmatik modulyatsiya va semantik uyg‘unlik 35

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Hamid Olimjon ijodida qofiyaning o‘rni 39

UMIROVA SVETLANA
Mualliflik korpusining amaliy qo‘llanilish sohalari 42

TURDIMURODOV SIROJIDDIN
Evfemik maqollar badiiylik va milliylikni kuchaytiruvchi vosita sifatida 45

TURAKULOVA UMIDAXON ANVAROVNA
Erkin o‘xshatishlarda lingvomadaniy xususiyatlarning aks etishi (Tohir Malik qissalari misolida) 48

SAATOVA SURAYYO ISMAILOVNA
Ijtimoiy tarmoq lisoniy shaxsining voqelanishi 52

РАДЖАПОВА НАТАЛЬЯ БАЗАРОВНА
Отражение и формирование: роль гендерных терминов
в восприятии материнства в современном обществе 55

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI
Sifatlarning badiiy matndagi funksional-stilistik o‘rni 59

XUSANOVA ZUXRA
AQSH va O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy matbuot matnlarida lingvopragmatik strategiyalar:
leksik-uslubiy xosliklar va ta’sirchan til vositalari 62

QURBONOV AKMALJON TAVAKALJON O‘G‘LI
Hid bilish sezgisiga oid til birliklari semantikasi 65

SUYAROVA NARGIZA YULDOSHEVNA
Metaforalarning nasriy asarlardagi tasviriy va ekspressiv imkoniyatlar 68

МУНДАРИЖА

SOBIROVA GULSHANA FAXRIDDINOVNA
O‘zbek tilida haqoratli leksika: korpus lingvistikasi asosida tahlil va bazaviy resurs yaratish 70

JUMAYEVA DILAFRO‘Z ORIFJON QIZI
«Kuntug‘mish» dostoni frazeologizmlarining semantik-statistik tahlili 75

ISLOMOV SARDOR SANJAROVICH
O‘zbek tilining onomastik sathi haqida 79

RAHMATULLOYEV AHTAM A’ZAM O‘G‘LI
Fors tilidagi ot so‘z turkumi borasida rus tilshunoslarining qarashlari 82

OMANOV SHUHRAT G‘ANIYEVICH
Nemis tilidagi “Eigentlich” modal partikelining so‘roq gaplardagi semantik imkoniyatlari hamda tarjima xususiyatlari 84

GAFUROVA NIGORA SA’DULLAYEVNA
Nonverbal means in virtual texts 87

XOLMUXAMEDOV B.F.
Mualliflik leksikografiyasining rivojlanishi va taraqqiyot yo‘li 90

TO‘RAYEVA ZARRINA ABDIMUROT QIZI
O‘zbek onlayn media sarlavhalarida klikbeyt 93

ADABIYOTSHUNOSLIK

DAVRONOVA MAHFUZA ISROILOVNA
Xalq og‘zaki ijodidagi maqollarda ayol konsepti 96

ARSLONV ABDIMUROD KAROMATOVICH
Nurboy Jabborovning adabiy-matnshunoslik merosi: ilmiy maktab, metodologiya va amaliy natijalar… 99

SAIDOVA MUHABBATXON SHUKRULLAYEVNA
Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlari va ularning estetik funksiyasi… 102

BARZIYEV OYBEK XABIBULLAYEVICH
Pisandiy va Haziniy ijodida Andijon zilzilasining nazmiy bayoni 106

SULTANOVA RAISA XAYRULLAYEVNA
«Ra’no va Zebo» dostonida Xiromiy badiiy mahorati… 108

BO‘RIYEVA MARVARID HAMDAMJON QIZI
«Javr-u zulmung garchi o‘lmaklik nishonidur manga…» 112

QOSIMOV ANVAR
Kuper ijodida indeys va o‘zbek nasrida milliy qahramon obrazlari… 116

ADABIY TAQRIZ

ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД
“Меҳробдан чаён”нинг учинчи нашри ҳақида 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 11-12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

PISANDIY VA HAZINIY IJODIDA ANDIJON ZILZILASINING NAZMIY BAYONI

Barziyev Oybek Xabibullayevich
Farg'ona davlat universiteti dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti o'lkada yuz bergan turli voqeliklarni realistik uslubda aks ettirishi bilan o'ziga xos ahamiyatga ega. O'tmisgda yuz bergan ana shunday mudhish voqealaridab biri XX asr boshlarida Andijon hududlarida yuz bergan zilzila va uning oqibatida kelib chiqqan ayanchli holatlar sanaladi. Mazkur zilzila tafsilotlari milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyotiga, ayniqsa, she'riy asarlariga an'anaviy mavzu sifatida kirib keldi. Zilzilaning yuz berish tafsilotlari va uning sabab hamda oqibatlari xususida nafaqat Farg'ona vodiysining, balki O'zbekistonning turli hududlarida yashab ijod etgan shoirlar uning kutilmagan talofat ekanligiga, u keltirib chiqargan achinarli holatlarga alohida urg'u bergan holda o'z munosabatini bildirdilar. Davr shoirlari ijodida zilzila tufayli ziyon ko'rgan Andijon aholisiga yurakdan achinish, ularga hamdardlik bildirish kabi g'oyalarni ifodalagan holda xalqning ushbu mash'um hodisadan to'g'ri xulosa chiqarishi va Yaratganga tavba qilish lozimligiga alohida da'vat etdilar.

Milliy uyg'onish davri Qo'qon adabiy harakatchiligining namoyandalaridan biri Avazmuhammad Yormuhammad o'g'li Pisandiy (1816-1918) ijodida ham ushbu talofat tafsilotlariga bag'ishlab yozilgan masnaviy usulidagi she'r mavjud.

Jami 17 baytdan iborat bo'lgan shoir masnaviysi Qo'qon Adabiyot muzeyi jamgarmasining Inv.№169. KP 4982-arxivida saqlanadi. Shoir ijodida ham zilzila yuz bergan yil va oy, sanaga alohida murojaat qilingan holda uning sodir bo'lishiga sabab qilib aholida insof va diyonat, hayo hamda himmatning yo'qolib borayotganligi ko'rsatiladi. "Shoir zilzila talofatlarini tasvirlab, bu ofat xalqda insofu diyonat, hayoyu himmat yo'qolganidan ro'y berdi, deb yozadi. Pisandiy she'rida ham zilzilaning ro'y bergan yili ta'rix orqali berilgan[1]".

Qo'qon adabiy muhitining yana bir vakili Ziyovuddin Xaziniy to'ra ijodida mazkur talofatning tafsilotlariga bag'ishlangan ikkita musaddas uchraydi. Shoirning 1999-yilda nashr qilingan devonidagi "Gunohimni xudoyo..." deb boshlanuvchi musaddasining har bandi oxirgi misralari

O'zing rahm aylagil, Farg'onani zeri turob etma,
Bu dor ul mulkni Toshkand, Andijon yanglig' xarob etma

misralari bilan yakunlanib, Farg'onani ham tuproq ostida qolmasligini Yaratgandan so'rash motivlari yetakchilik qiladi. Shoir musaddasida uning zamondoshlari ijodida kuzatilgan zilzila yuz berishiga sabab – insonlarning Xudodan qo'rqmay gunoh qilishlari, shuning uchun ularning boshlariga balo kelganligida deb biladi:

Ki sandin qo'rqmayin bir necha odam haddidin oshti,
Ziroat o'rnig'a el ma'siyatlar tuhmini sochti,
Gunah daryosi mavj urdi, jahon ichra to'lib-toshti,
Balo boshig'a kelg'uncha xaloyiq turfa ko'p shoshti,
O'zing rahm aylagil, Farg'onani zeri turob etma,
Bu dor ul-mulkni Toshkand, Andijon yang'lig' xarob etma[2].

Shoir musaddasining keyingi bandida diniy-tasavvufiy g'oyalar mujassamlashgan bo'lib, tarixda yuz bergan sabab-oqibatlar bilan bog'liq bo'lgan rivoyatlar misol tariqasida keltiriladi. Ular orqali zilzila tafsilotlarini yanada tasvir imkoniyatlarini kengaytirishga harakat qiladi. Muhammad payg'ambarimizning ummatlariga kelgan bu balolar ularning fe'lidan ekanligidan Xoliq bu yer yuzini tebratganligiga ishora qiladi:

Xatosi haddin oshtiki, Lut qavmini yer yutti,
O'shal Nuhi nabiyni ummati to'fon bila ketti.
Muhammad ummatig'a bu balolar fe'lidin yetti,
Gunohi ko'pligidin Xoliqi bu yerni tebratti,
O'zing rahm aylagil, Farg'onani zeri turob etma,
Bu dor ul-mulkni Toshkand, Andijon yang'lig' xarob etma.

Haziniy to'ra ham o'z zamondosh shoirlari kabi

[1] "Andijon adabiy muhiti" fanidan o'quv-uslubiy majmua / Tuzuvchi: Abdullayeva D. – Andijon, 2021. – B. 63.
[2] Haziniy. Devon / So'zboshi, lugat-izohlar mualliflari va nashrga tayyorlovchilar: Madaminov A., Jo'raboyev O. – Toshkent: Ma'naviyat, 1999. - B.147.

musaddasining so‘nggi bandini Habibdan ummatlarining qilgan gunohlarini kechishini iltijo qilib so‘ragan holda tamomlaydi:

Habibing hurmatidin ummatin kechgil gunosini,
O‘zing afv etmasang, mushkil erur qilg‘on xatosini,
Talab qilg‘on gadoga dargahingdin muddaosini,
Xudavondo, qabul etgil Haziniy iltijosini,
O‘zing rahm aylagil, Farg‘onani zeri turob etma,
Bu dor ul-mulkni Toshkand, Andijon yang‘lig‘ xarob etma.

Shoirning keyingi musaddasida ham mazkur fikrlar mantiqan davom etadi. Musaddasda boshqa shoirlar ijodida kuzatilgan zilzilaga bag‘ishlangan tasviriylik yetakchilik qiladi. Uning nogoh ro‘y berishini esa Xudoning qahri ekanligi deya tasvirlab, Andijon aholisi zilzila yuz bergan paytni oxir zamon bo‘lyapti, deb o‘ylab barcha tashvishda qolganligi haqida bayon etadi:

Zilzila birla xarob bo‘ldi bu mufsid Andijon,
Turfatul-aynida yakson aylading qahring bilon,
Qudratingni bildilar g‘aflatchilar xurdu kalon,
Barcha tashvishda edi, bo‘lg‘aymu deb oxir zamon?
Saxlagil Farg‘onani bul iltijoning hurmati,
Andijon yanglig‘ xarob etma duoning hurmati[1].

Musaddasning keyingi bandida shoirning avvalgi ijodida uchragan diniy-ilohiy qahramonlar: Ayyub, Hazrati Birjis kabi diniy obrazlarning nomlari keltirilgani holda ularning qismatiga yozilgan sinovlar bilan o‘rtoqlashadi. Bu murojaati orqali esa Andijon aholisini insof va diyonatga da’avt etmoqchi bo‘ladi.

Musaddasda payg‘ambarlar hayotidan misollar keltirish orqali odamlarning xatosi haddidan oshib keltganligi, Muhammadning ummatlarini doimo Olloh suyab kelganligi, endi esa u bandalariga o‘z qudratini ko‘rsatib ularga sinov yuborganligini an’anaviy so‘z va uslub orqali tasvirlaydi:

Boshqa mursallarning qavmini qilur erding g‘azab,
Gar xatosi haddin oshib, onlar o‘lsa beadab,
Bul Muhammad ummatini san suyar erding ajab,
Bandalarga qudratingni bilirub qo‘yding sinab,
Saxlagil Farg‘onani bul iltijoning hurmati,
Andijon yanglig‘ xarob etma duoning hurmati.

Haziniy musaddasining so‘nggi bandida boshqa uning zamondoshlari ijodida ham ko‘p bora uchragan insonlarning erta-yu kech duo qilib, tavba qilishlariga chorlash motivlari yetakchilik qiladi. U barcha talofat va ofatlarga sababchi bandalarning o‘zi degan yagona xulosaga kelgan holda o‘z birodarlariga nasihat qiladi. Musaddasining oxirgi bandida uch marta Xudo nomini keltiradi. Shu bilan birga shoirning o‘zi ham kecha-kunduz yig‘lab undan o‘zi tug‘ilib o‘sgan Farg‘onani ham tuproq ostida qoldirmasligi haqida iltijolar qilib, u voyaga yetgan joyni yo‘qotib qo‘yishdan xavfsiragan holda yozadi:

Erta-yu kech, shomu sabo aylang, birodarlar, duo,
Boshimizga g‘oyibidin Haq yubormasdan balo,
Tavba aylab, ey birodarlar, tilang Haqdin pano,
Kecha-kunduz uxlamay yig‘lar Haziniy, der: “Xudo”,
Saxlagil Farg‘onani bul iltijoning hurmati,
Andijon yanglig‘ xarob etma duoning hurmati[2].

Xullas, o‘tgan asrning boshlarida Andijion hududalrida yuz bergan tasodifiy zilzila va u keltirgan salbiy oqibatlar milliy uyg‘onish davri she’riyatiga an’anaviy mavzu sifatida kirib keldi. Davrning shoirlari mazkur ko‘ngilsiz voqeadan ta’sirlangan holda aholining real turmush tarziga yurkadan achinish his-tuyg‘ularini yozgan lirik asarlarida mahorat bilan ifodalashga harakat qildilar.Andijon zilzilasi tafsilotlariga bag‘ishlab yozilgan lirik asarlarda voqeabandlik va tasviriylik usuli yetakchilik qilishi mazkur asarlarning asosiy mazmunini ifodalashda yetakchilik qildi. Davrning ushbu mavzuga bag‘ishlangan nazmiy asarlardagi an’anaviy obraz, detal va so‘z qo‘llash mahorati esa ijodkorlarining bir-birlaridan ta’sirlanganligidan dalolat beradi.

Rezyume. Maqolada o‘tgan asrning boshida Andijon hududida yuz bergan zilzila tafsilotlari Qo‘qon adabiy muhitining vakillari Avazmuhammad Yormuhammad o‘g‘li Pisandiy va Haziniy to‘ra ijodida bir-biriga qiyoslangan holda bayon qilinadi. Har ikki shoirning zilzila bayoniga qaratilgan qarashlari, ularning she’riyatidagi tasviriy ifodalar, obraz va so‘z qo‘llash mahorati haqidagi uyg‘un jihatlar tahlil doirasiga tortiladi.Shoirlar zilzilaning yuz berish sabablariga munosabatlari va ularni atroflicha dalillashlari, Andijon aholisini insof va diyonatga chaqirish haqidagi an’anaviy fikrlari diniy tushunchalar orqali izohlanganligi qiyosiy aspektda tekshirilgan.

Reyume. This article analyzes the depiction of the Andijan earthquake that occurred in the early 20th century through the works of Avazmukhammad Yormukhammad ugli Pisandi and Khazini Tura, two prominent figures of the Kokand literary environment. Their perspectives on the disaster, their use of imagery, and their mastery of language and symbolism are examined through a comparative approach. The poets’ reflections

[1] Yuqoridagi asar. - B.151.
[2] https://kh-davron.uz Bayozi Haziniy.18.07.2014. – B.7.

on the causes of the earthquake, their reasoning, and their calls for the Andijan people to embrace integrity and faith are explored, particularly in the context of religious beliefs. The study also investigates how they interpreted the disaster through traditional moral and theological explanations.

Резюме. В статье подробно рассказывается о землетрясении, произошедшем в начале прошлого века в Андижанской области. В произведениях Писанди и Хазини о сыне Авазмухаммаде Ёрмухаммаде, представителях литературной среды Коканда. В рамки анализа вовлечены взгляды обоих поэтов на описание землетрясения, их образные выражения в стихах, их умение применять образ и слова. Сравнительно проверено, что отношение поэтов к причинам землетрясения и их всесторонние доказательства, традиционные представления о призыве жителей Андижана к справедливости и религиозности трактуются через религиозные концепции.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 11-12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

«RA'NO VA ZEBO» DOSTONIDA XIROMIY BADIIY MAHORATI

Sultanova Raisa Xayrullayevna,
Xalqaro innovatsion universiteti
o'zbek filologiyasi va jurnalistika kafedrasi o'qituvchisi

Mullo Qurbon Xiromiy 1796-yilda Buxoro amirligiga qarashli Kesh viloyatida Kitob shahrining Charmgaron guzarida kosib oilasida dunyoga kelgan. Uning «Chor darvesh»(1834), «To'tinoma» (1854), «Ra'no va Zebo»(1858) dostonlari mavzu ko'lami, badiiy salmoqdorligi bilan XIX asr o'zbek dostonchiligida muhim ahamiyatga egadir. Xiromiyning «Ra'no va Zebo» dostoni shu nomdagi o'zbek tilida sayqal topgan ilk asardir. O'zigacha bo'lgan nasriy, fors tilida yozilgan «Ra'no va Zebo» nomli asarlardan farqli o'laroq Xiromiy bu mavzuda nazmda, vazn va qofiyaga kiritgan holda, turfa badiiy vositalardan foydalanib, masnaviy shaklida ajoyib doston yaratdi.

«O'z xarakteri nuqtayi nazaridan ta'lim-tarbiyaviy, axloqiy-didaktik doston hisoblangan «Ra'no va Zebo» Xiromiy ijodining kamolot bosqichida yaratilgan. Xalq og'zaki ijodida sayyor syujetdan vosita sifatida foydalanish, shu orqali ilg'or g'oyalarni tarannum etish «Ra'no va Zebo»da o'z me'yoriga yetgan.»[1]

«Ra'no va Zebo» dostoni juda qisqa hamd, na't, alqob va munojotdan so'ng muallif yashagan joy – Shahrisabz madhiga bag'ishlangan qasida bilan boshlanadi. Bunda Xiromiy Tangri lutfi bilan zeb-ziynat topgan jannatmisol yurt – Shahrisabzning go'zal tabiati, baland qo'rg'oni, ayniqsa, bahor faslida yanada ko'rkam tus oluvchi shahar tarovati hamda dilkash odamlari haqida faxr bilan so'zlaydi.

G'arazkim, Shahrisabzi jannat oyin
Topibon tangri lutfi birla tazyin.
Iki jonib, iki daryoyi mavvoj.
Falak yuzig'a mavjidin urib koj.
Hisori yetti ko'kdin bosh oshurg'an,
Falak burjig'a burji ta'n urg'an.
Butub shahr ichra har jonib xiyobon,
Yeri payvast sumbul birla rayhon.
Na yuzdin bo'lmasun fasli bahori:
O'tar har ko'chasidin jo'ybori.
Sarosar yer yuzidur sabzai tar,
Degaysenkim, inibdur charxi axzar.
Arig'lar har tarafdin jadvali siym,
Yonida sabza – mo'yak anga taslim.
Ulusni sayd etar andoqki mahvash,
Bu yuzdin oni derlar Keshi dilkash.[2]

[1] Qorayev T. Xiromiy (Hayoti va ijodi). – Toshkent : Fan, 1977. – B. 60.
[2] Xiromiy. Ra'no va Zebo. – Toshkent: O'zadabiynashr, 1962. – B. 5.